

Klimaændring, ørkendannelse og konflikt i Sahel

Kjeld Rasmussen og Ole Wæver

Årsagssammenhænge ved nuværende begrænsede temperaturstigninger er svære at efterspore, og der er ikke grundlag for at fremmane et billede af et stadig stigende konfliktniveau og krige i regionen af klimagrunde

I forbindelse med konflikten i Mali er Sahel-regionen igen kommet på alles læber.

Denne gang er det ikke en tørke med dertil hørende humanitære problemer, som er i fokus, men derimod de problemer, som er knyttet til, at islamistiske grupper, i samarbejde med grupper af tuareger, der kæmper for hel eller delvis autonomi, i en periode tog kontrollen over de nordlige dele af Mali og desuden opererer i større dele af Sahara.

Også denne situation indebærer store humanitære udfordringer, bl.a. har konflikten i Mali ført til store flytningestrømme, der i høj grad berører nabolande som Niger og Burkina Faso.

Denne artikel skal ikke handle om den politiske eller militære situation i Mali eller om den franske interven-

tion. I stedet vil vi diskutere den postulerede sammenhæng mellem de miljømæssige udfordringer, som Sahel-zonen er konfronteret med, og konflikten i Sahara-Sahel-regionen.

Klima som sikkerhedsproblem

Denne sammenhæng er udtrykt klart og tydeligt i følgende citat fra Jeffrey Sachs, rådgiver for FN's generalsekretær: *“De seneste år har vist, at forandringer i nedbørsmønstret kan vælte regeringer og endog udløse krige. Det afrikanske Sahel-bælte, der ligger lige syd for Sahara, har på dramatisk og tungtvejende vis demonstreret dette.”*

Dette citat kan ses som en ‘talehandling’, et forsøg på ‘sikkerhedsliggørelse’ af klimaændringerne:

Klimaændringerne hæves fra at være et miljøproblem til at udgøre

et 'sikkerhedsproblem'. Det kan opfattes som et bidrag til at forstå årsagerne til konflikterne i regionen, men påstanden om at klimaændringerne nu må anses som en trussel mod den internationale sikkerhed, er også en mere direkte politisk handling. For hvis sikkerhedstolkningen accepteres, vil det ændre vilkårene for at få accepteret forskellige modtræk mod denne udvikling.

Vi vil her dels diskutere, om der nu er hold i påstanden om, at klimaændringer (og/eller ørkendannelse, som andre har henvist til) er en væsentlig årsag til konflikten (og til andre konflikter som Darfur-konflikten), og dels vil vi kort berøre spørgsmålet, om det nu er en god idé at sikkerhedsliggøre store miljøspørgsmål som klimaændringer og ørkendannelse.

I forlængelse heraf vil vi diskutere, hvilke udfordringer klima- og miljøændringerne vil udgøre i fremtiden. På grundlag af IPCC's rapporter vil vi identificere, hvor problemerne vil opstå på lidt længere sigt og diskutere, om nogle af disse problemer kan hævdes at indeholde et konflikt-potentiale. Det vil munde ud i nogle refleksioner over konsekvenserne af, at stigningen i den globale gennemsnitstemperatur meget vel kan blive på 4°C.

Et hvilket som helst forsøg på at 'forklare' en konflikts opståen løber ind i metodiske vanskeligheder. Enten kan man forsøge i detaljer at følge en given konflikts opståen og for-

løb, og dermed 'forstå' den specifikke konflikts baggrund, eller man kan studere den statistiske sammenhæng mellem 'forklarende variable', i dette tilfælde miljøvariablen, og opståen af konflikter. Citatet fra Sachs lægger primært op til det sidste. Logikken i Sachs påstand må være, at forværrede klimaforhold og eventuelt fremadskridende ørkendannelse, der undergraver samfundsøkonomien, giver større risiko for at samfund bryder sammen. Eventuelt kan man forestille sig, at konflikter direkte udløses af kamp om stadig mere knappe ressourcer.

Denne logik har især været fremført i relation til Darfur-konflikten (hvor den i øvrigt er stærkt omdiskuteret), og nu dukker den op i relation til Mali.

Klima i Vest-og Nordafrika

Den har også hyppigt været nævnt i relation til strømmen af flygtninge/migranter fra Vest- og Nordafrika til Europa.

Forudsætningen for, at dette argument holder, er, at klimaændringer faktisk har undergravet samfundsøkonomien. Imidlertid er den årlige nedbør steget siden den store tørke, som hærgede Sahel i 1970'erne og 80'erne, selvom den ikke er på niveau med 60'ernes våde periode. Mere præcist henviser Sachs til 'forandringer i nedbørsmønstret', og det kan jo dække over andet end den årlige nedbør.

Hvis man i stedet ser på ændringer i fotosynteseaktiviteten (for både afgrøder og naturlig vegetation under ét) viser analyser af tids-serier af satellitbilleder imidlertid, at også her er der en positiv udvikling. Alene af den grund svigter det simple argument for, at konflikten i Mali/Sahara er en konsekvens af (regionale) klimaændringer.

Ørkendannelse

Den vigtigste indikator for ørkendannelse er fotosynteseaktiviteten, som altså er steget over de sidste 20-30 år. Den vidt udbredte opfattelse, at ørkendannelsen i Sahel er en stadig fremadskridende proces, holder således ikke.

Det betyder ikke, at degradering af vegetationen ikke finder sted. Dels dækker den generelle tendens over lokale afvigelser, dels kan vegetationens 'kvalitet', både målt i økonomiske termer og fx ved dens diversitet, være aftagende. I visse dele af Sahel er trædækket således gradvist reduceret.

Det rokker imidlertid ikke ved, at tendensen langt fra er så éntydig negativ, som det ofte antages. I de senere år har ødelæggelse af afgrøder på grund af oversvømmelse måske været et lige så stort problem som tørke.

I relation til ørkendannelse har diskussionen lige siden FN's konference om ørkenspredning i Nairobi i 1976 (og faktisk også tilbage i kolo-

nitiden) været, i hvilket omfang ørkendannelsen var forårsaget af udefra kommende klimaændringer (som selvfølgelig kan have enten naturlige eller menneskeskabte årsager), eller om de har været forårsaget af u hensigtsmæssig lokal forvaltning af naturressourcer.

Svaret på dette spørgsmål er selvfølgelig afgørende for, hvordan ørkendannelsen kan bekæmpes. Det meste af den indsats, som såvel bilaterale som multilaterale donorer har bidraget til, har været baseret på den forudsætning, at man gennem en mere bæredygtig forvaltning af land- og vandressourcer har kunnet bekæmpe ørkendannelsen.

Korrelationen mellem fotosynteseaktiviteten og den årlige nedbør viser sig at være ganske høj (ikke mindst i betragtning af de betydelige usikkerheder på både vegetations- og nedbørs-data) og statistisk signifikant i de fleste områder i Sahel.

Man kan altså konkludere, at nedbøren spiller en større rolle for ørkendannelsen, end man har forestillet sig. Af det kan man slutte, at nok giver det god mening at udvikle bæredygtige strategier for forvaltning af naturressourcer, men i den sidste ende spiller klimavariationer den største rolle for fotosynteseaktiviteten og, til dels, høstudbytte.

Det peger i retning af, at FN's konventioner på klima- og ørkenspredningsområderne med fordel kunne ses under ét.

BAGGRUND

Hvor det således er svært at påvise nogen direkte sammenhæng mellem klimaudviklingen og ørkendannelsen på den ene side og politisk stabilitet og risikoen for konflikter på den anden, så er der andre indirekte sammenhænge med klimaforandringerne, som er mere sandsynlige: Landene i Sahel-området har en høj befolkningsvækst, og stigningen i landbrugsproduktionen har ikke holdt trit med befolkningsvæksten, så afhængigheden af fødevarerimport er forøget.

Fødevarer og politik

Når de globale fødevarerpriser stiger, som de gjorde i 2007-8, på grund af tørke andre steder på kloden, øget efterspørgsel efter animalske produkter (ikke mindst i Østasien) og den forøgede efterspørgsel efter bio-brændsler (fx udløst af EU's forsøg på at mindske afhængigheden af olie og reducere udledningerne af drivhusgasser), kan det udløse store problemer for den fattige del af befolkningen, især i byerne. Det har i perioder medført uroligheder, der kan være med til at destabilisere regeringer. Det har været nævnt som en faktor i omvæltningen i Tunesien.

Det kan således ikke føres tilbage til regionale klimaændringer eller ørkendannelse i Sahel, snarere til befolkningsvækst og øget afhængighed af verdensmarkedet samt til globale forhold relateret til ændret ef-

terspørgsel efter fødevarer, klimaændringer i de store korn-producerende lande og omstillingen af energisystemer.

Caset for lokale forandringer som årsag kan muligvis reddes for Darfur, men da i en variant, der ikke dækker for Mali: Selv hvis nettoeffekten på nedbør og vegetation er positiv, kan forandringer give konflikt. Ændringerne kan flytte gruppers livsgrundlag, således at områderne for et specifikt landbrug eller jagt pludselig kommer til at overlappe, og vejene krydses for grupper, der derved får aktiveret i forvejen spændte forhold. Under alle omstændigheder vil et case under overskriften 'klimasikkerhed' sjældent være en ren "klimakonflikt", hvor parterne har haft et hjerteligt forhold, indtil klimaforandringerne satte ind.

Snarere er der tale om grupper med et i forvejen belastet forhold, hvor klimaforandringer kan blive 'dråben' (eller måske snarere anti-dråben). Efterretningsrapporter i USA og Storbritannien har kaldt klimaforandringerne en 'threat multiplier' for at fange dette.

Sådanne forskydninger har altid foregået, men klimaændringerne gør dem hurtigere – og folks mulighed for at flytte sig i stort omfang er blevet mindre i en verden med statsgrænser og generelt højere befolkningstæthed. Denne forklaring kræver imidlertid, at der kan påvises helt specifikke, lokale 'krydsende

spor' mellem grupper – forskere diskuterer stadig denne tolkning ift. Darfur, men den har ikke været konkretiseret for Mali.

Samlet set er det således muligt at se klimaforandringerne som udløsende for konflikter via enten meget makro eller meget mikro variable. Globale fødevarepriser kan slå ind i Sahel og forårsage uro, og man kan få helt lokale konflikter pga. forskydninger. Men der er ikke tale om, at hele området er i klimadrevet generel forværring, der giver krige og konflikter.

Fremtidens klima

Det er vigtigt at være opmærksom på, at vi til dato har set en stigning i den globale gennemsnitstemperatur på under 1°C målt i forhold til det præindustrielle niveau, og at verden, som det ser ud i øjeblikket, sigter mod stigninger frem til 2100 i intervallet 2-6°C med 4°C som det mest sandsynlige. Når vi således stiller os tvivlende overfor, om klimaændringer er en væsentlig del af forklaringen på fx Mali- og Darfur-konflikterne, så udelukker dette på ingen måde, at klimaændringer i fremtiden kan udløse eller forstærke konflikter.

Kvantitative analyser af sammenhængen mellem klimaforandringer og konflikter er på det seneste begyndt at konsolidere sig. *Science* publicerede 1. august 2013 den hidtil mest omfattende sammenfattende

analyse af den eksisterende forskning fra mange discipliner af forskellige typer vold og med tidshorisonter varierende fra timer til årtusinder.

Resultaterne konvergerer langt mere end tidligere antaget, og det må på nuværende tidspunkt betragtes som sandsynliggjort, at den globale nettoeffekt af de forventede klimaforandringer vil være en ganske betydelig stigning i politiske konflikter. Det udelukker imidlertid ikke betydelig regional variation.

Hvis vi holder os til Sahel-området, er det selvsagt interessant, hvad fremskrivningerne af den fremtidige udvikling i klimaet, og især nedbøren, siger.

IPCC opsummerer med års mellemrum dette i deres *Assessment Reports*. Den femte i rækken offentliggøres i 2013-14, og den vil givet vise, at konklusionerne fra den fjerde ikke er væsentligt ændret: Vi kan sige meget lidt sikkert om udviklingen i nedbøren i Sahel.

De mere end 20 globale klimamodeller, som IPCC baserer sig på, giver vidt forskellige forudsigelser. Det samme viser flere andre undersøgelser, baseret på anvendelse af regionale modeller.

Mange modeller forudsiger ganske store ændringer i nedbøren, men de går i forskellige retninger. Der synes at være overvejende sandsynlighed for, at det vestligste Sahel (Senegal og Mauretania) bliver tørrere i slutningen af århundredet, og der er en

BAGGRUND

vis overvægt af modeller der viser, at det centrale og østlige Sahel bliver vådere. Temperaturen bliver ganske givet højere, hvilket alt andet lige vil gøre området tørrere (fordi fordampningen stiger).

Klimakrige

IPCC-rapporterne viser, at der er ret stor sikkerhed for, at Middelhavslan-
dene vil opleve en udtørring, som har bekymret de sydeuropæiske lan-
de (og EU) længe. Gwynne Dyers
bog *Climate Wars* fra 2008 starter
med et scenarie, hvor EU er knæk-
ket over i Nord og Syd pga. klimaef-
fekterne både direkte i Sydeuropa
og indirekte via flygtninge fra Nord-
afrika – og de to dele af Europa er
nu i militær optrapning. Paradoksalt
nok har de EU-interne konsekven-
ser i selve Sydeuropa modtaget min-
dre politisk bevågenhed end effek-
terne på EU via nærområdet syd for
Middelhavet.

Ustabilitet og migration

Om politisk ustabilitet og migration
herfra kvalificerer som sikkerheds-
trussel er et komplekst spørgsmål i
sig selv og uden for vores emne. Her
skal man huske, at den del af de
nordafrikanske landes BNP, som
kommer fra klimafølsomme sekto-
rer som fx landbrug, er noget min-
dre, end hvad der gælder for Sahel-
landene.

Tre andre forhold vedrørende kli-

maendringer er værd at tage i be-
tragtning:

– Hvor Sahel-landene for en stor
del baserer sig på landbrug afhæn-
gigt af den lokale nedbør, så er en
større del af landbruget i Nordafrika
afhængigt af kunstvanding. Hvis
nedbøren falder, vil konkurrencen
om vandressourcerne skærpes. I de
tilfælde, hvor der er tale om vand
fra transnationale flodbassiner, kan
det indebære risiko for internationa-
le konflikter. Det gælder fx flodbas-
siner som Nil- og Jordan-bassinerne
samt Senegal-bassinet i Vestafrika,
hvor Mauretaniens, Mali og Senegal
kan forventes i stigende grad at blive
afhængige af vandressourcerne fra
floden.

– Én af de sikre konsekvenser af
klimaændringerne, i denne såvel
som andre regioner, er at nedbøren
vil blive mere uregelmæssig, ujævnt
fordelt i tid og rum og falde med en
større maksimums-intensitet, som vi
også har set tendenser til i Danmark.
De seneste års problemer med over-
svømmelser i Sahel kunne fortolkes
som en forsmag på dette.

Dette vil stille krav til fysisk plan-
lægning og håndtering af vandres-
sourcer, så ødelæggende oversvøm-
melser minimeres, og de store regn-
mængder opsamles og ikke blot ta-
bes. Lande med et højt teknologisk
niveau vil have lettere ved at tilpasse
sig dette.

– En vigtig effekt af klimaændrin-
gerne er stigning i havspejlet. Der er
stor usikkerhed om, hvor hurtigt

dette vil ske. IPCC vil i AR5 operere med en stigning frem til år 2100 i størrelsesordenen 0.6 – 1.6 m. Blandt Sahel-landene er det Senegal, der vil opleve store problemer med dette. En meget stor del af Senegals befolkning lever tæt ved kysten og estuarier, der vil blive stærkt påvirket af havspejlsstigningerne.

Allermest udsat i Vest- og Nordafrika er nok Egypten, hvor væsentlige dele af Nildeltaet er truet.

Dansk politik

Hvad betyder et '4°C-scenarie' for dansk bistands- og sikkerhedspolitik?

Som nævnt fastholder man i både den nationale og internationale klimapolitik målsætningen om, at temperaturstigningen skal begrænses til 2°C over det præindustrielle niveau. Med den øjeblikkelige lammelse af klimaforhandlingerne, den (trods finanskrisen) voksende udledning af drivhusgasser, udsigten til at den accelererer, når/hvis den økonomiske vækst igen kommer i gang og det teknologiske gennembrud, som åbner for anvendelse af meget store mængder skifergas, gør det yderst usandsynligt, at dette mål nås, og et '4°C-scenarie' er mere sandsynligt. Derfor er der grund til at overveje, hvad det vil betyde for dansk politik, og i denne sammenhæng dansk bistands- og sikkerhedspolitik.

2°C-målsætningen tager sit afsæt i formuleringen i Klimakonventionen

fra 1992, der taler om 'at undgå farlige klimaændringer'. Hvordan sådanne defineres, og hvad der skal til for at udløse dem, er ganske uklart, men det der især har været i fokus er risikoen for at udløse 'abrupte' klimaændringer, knyttet til selvforstærkende mekanismer i klimasystemet.

Ét eksempel er velkendt: Når havisen på Polarhavet smelter om sommeren pga. temperaturstigninger, forøges den del af solstrålingen som absorberes (fordi vand absorberer langt mere end en isoverflade), hvorved temperaturen stiger yderligere, og processen dermed accelererer. Dette har resulteret i, at sommerisen på Polarhavet i disse år forsvinder hurtigt og om få årtier (måske tidligere) vil være helt væk, og at temperaturen i de arktiske områder generelt er steget langt hurtigere end den globale gennemsnitstemperatur.

Selvforstærkende

Sådanne 'positive feed-back mekanismer' mener man, at der findes en række af.

Det store spørgsmål er, hvad der skal til for at udløse dem. Bortset fra det nævnte er disse selvforstærkende mekanismer ikke observeret med sikkerhed og beregningen af, hvad der skal til for at udløse dem, er usikker. Den ændring i fx temperatur, der skal til for at udløse dem, kaldes et *'tipping point'*, og mekanis-

merne betegnes som klimasystemets 'tipping elements', et begreb der blev defineret og præciseret af Timothy M. Lenton et al. i en berømt artikel (Tipping Elements in the Earth's Climate System, *Proceedings of the National Academy of Sciences*, February 12, 2008, Vol. 105, No. 6, 1786-179).

'Tipping points' antages for adskillige af de 'farlige' mekanismer at ligge i intervallet 2-4°C. Hvis vi må opgive 2°C-målet og i stedet når 4°C før 2100, er der derfor en langt større risiko for, at nogle af disse mekanismer vil gå i gang. Dette vil dels indebære, at klimaændringerne, regionalt eller globalt, vil blive accelereret, dels er forløbet i flere tilfælde irreversibelt (i hvert tilfælde inden for en tidsskala af tusinder af år).

Accelererede klimaændringer vil være langt vanskeligere at tilpasse sig, i særdeleshed for samfund (fx i Sahel) med et relativt lavt teknologisk niveau og en stor afhængighed af klimafølsomme økonomiske sektorer. Det vil selvsagt udgøre en enorm udfordring for den globale fødevarer sikkerhed og dermed for bistandsindsatsen.

Klimaflytninge

Der er næppe heller tvivl om, at hurtige klimaændringer vil kunne give anledning til nye konflikter, ikke mindst relateret til strømme af 'klimaflytninge' og dermed blive af sikkerhedspolitisk relevans.

Danmark vil blive direkte berørt

negativt af nogle af konsekvenserne, herunder ikke mindst havspejlsstigningerne, men vi vil sikkert også opfatte nogle af konsekvenserne som positive. De største sikkerhedspolitiske effekter må forventes at være indirekte, knyttet til større humanitære problemer og mulige konflikter andre steder i verden.

Alt det ovenstående er – om ikke velkendte – så dog kendte, mulige konsekvenser af at bevæge sig ud over 2°C målet. Sikkerhedspolitik beskæftiger sig imidlertid i høj grad med, hvordan vi håndterer en lille risiko for hændelser med meget store mulige konsekvenser.

Et eksempel på dette er, at initiering af en stribe 'tipping elements', der tilmed kan udløse og forstærke hinanden (og på færre punkter svække hinanden), ville indebære en mulighed for meget store og hurtige klimaændringer, der ville bringe os hinsides de 6°C som pt. er IPCC's højeste estimat for stigningen i den globale gennemsnitstemperatur.

Vi kan ikke forvente, at klimamodellerne, som de fungerer nu, er i stand til at forudsige noget sådant, idet mange af de 'tipping elements', der vil være involveret, ikke er tilstrækkeligt godt repræsenteret i modellerne.

Dertil kommer, at der kan være andre – endnu ikke identificerede – 'tipping elements'.

Disse scenarier er så omfattende og vidtgående i deres konsekvenser, at det bliver lidt søgt at diskutere de

res 'sikkerhedspolitiske' konsekvenser snævert som spørgsmålet om, hvilke militære konflikter, der vil følge. Den samlede udvikling vil rumme et væld af udfordringer, der hver for sig kandiderer til sikkerhedsstatus – økonomisk nedgang, flygtningestrømme, forringet fødevarerikkerhed, lokale og globale konflikter, manglende evne til at løse andre globale problemer etc.

Det virker mest rimeligt at sige, at denne samlede udvikling er en af tidens største trusler, og klimaændringerne dermed i sig selv og samlet set et sikkerhedsspørgsmål.

Nedbør og plantevækst

Vest- og Nordafrika rummer to (relaterede) 'tipping elements', relaterede til fordelingen af nedbør og plantevækst i regionen.

For mere end 6.000 år siden var Sahel-Sahara grønnere, end regionen er i dag, og i andre perioder (under istiderne) har området været tørrere.

Nogle forskere mener, at fremtidige klimaændringer, eventuelt i kombination med træplantning, kan udløse en selvforstærkende udvikling hen mod større plantedække og højere nedbør. Dette skal dog ses i sammenhæng med, at udviklingen kan indebære, at andre områder bliver endnu mere tørre.

Som allerede antydnet kan dette ses som en fortsættelse af en tendens, som klimamodellerne allerede

antyder muligheden af. Diskussionen om de aktuelle konflikter i regionen som mulige effekter af klimaforandringerne bør således indlejres i langt større spørgsmål om denne regions rolle i en samlet proces, der kan blive et sikkerhedsspørgsmål af en helt anden kaliber.

Sikkerhed og klima

Især inden for de seneste 10 år har der været flittigt talt om og forsket i klimaforandringer som kilde til sikkerhedstrusler. De store statistiske sammenhænge endevendes, case studier diskuteres, og især har tænketanke og efterretningstjenester haft travlt med at præsentere scenarier for fremtidens konflikter.

Interessen for den vinkel har på den ene side fulgt den generelle klimainteresse, så især i storhedstiden 2007-2009 blev 'klima og sikkerhed' dyrket i en stemning, hvor alle grupper forsøgte at komme på banen med 'klima og mit felt'. På den anden side dukker spørgsmålet op i konkrete sammenhænge som nu omkring Mali, hvor en specifik konflikt aktualiserer emnet.

Vi ser på en krig og spørger os selv: er det klimaforandringerne, der her præsenterer os for nye sikkerhedsproblemer, måske et varsel om noget større i fremtiden?

Hvad skal man mene om denne klima-sikkerhed-tolkning? Holder den? Er det en nyttig og hensigtsmæssig vinkel på vigtige spørgsmål?

Til afklaring af dette spørgsmål kan man trække på nogle af de generelle indsigter fra de seneste tiårs debat om sikkerhedsteori, her ikke mindst den såkaldte 'København-skole' med teorien om sikkerheds-liggørelse.

Herfra kan vi hente, at det afgørende spørgsmål ved stillingtagen til, om noget kvalificerer som sikkerhedstrussel, er, om det kalder på særlige procedurer, hvor en udfordring kun kan løses ved at anvende ekstraordinære midler som eksempelvis krig, traktatbrud, tvang eller indskrænkelse af rettigheder.

'Sikkerhedslighed' er i sidste ende ikke en kvalitet ved et emne eller en udvikling per se, men en særlig måde, vi omgås nogle spørgsmål – en speciel form for politik, der har fordele omkring handlekraft og effektivitet og ulemper oftest ift. demokrati og politisk åbenhed.

Når vi iagttager argumenterne om klimasikkerhed, bør et væsentligt spørgsmål derfor være: hvilken forskel gør det i givet fald, hvis dette bliver defineret som sikkerhed?

Mange, der er optaget af at pege på en mulig årsagssammenhæng fra klimaforandringer til konflikter i tilfælde som Darfur og Mali, gør det givetvis med en forhåbning om, at disse eksempler vil veje med i den generelle klimapolitik og styrke mulighederne for beslutsom handling i tide. I praksis er der imidlertid ringe kobling mellem mulige årsagssammenhænge i Sahel og global klima-

politik, og denne type pointer omkring 'krige pga. klima' finder overvejende anvendelse i mere lokale planlægningsammenhænge.

Dermed kommer de til at indgå i militær opbygning, forberedelser ift. flygtninge, og i bedste fald bidrag til at modvirke konfliktfremmende 'mellemkommende variabler' – altså groft sagt en form for storpolitisk klimatilpasning, ikke imødegåelse.

To slags klimasikkerhed

Generelt tales om to ret forskellige former for klimasikkerhed (Wæver i *Tidsskriftet Politik*, 2009/1). Én type forskning og politisk argumentation peger på konkrete årsags-virkningssammenhænge mellem klimaforandringer og militære konflikter (statistisk, i cases eller i scenarier); en anden argumenterer for, at klimaforandringernes samlede omfang og mulige selvforstærkende karakter gør, at der er tale om en trussel i sig selv, der skal imødegås, ikke kun men også pga. de mulige militære konflikter.

Særligt med den voksende forståelse af 'tipping elements' i det globale system begynder der at tegne sig et billede – hvori indgår mekanismer forankret i Sahel og Sahara-regionerne – der rummer dramatiske udviklinger, der vil være praktisk umulige at stoppe, hvis handling kommer for sent.

Derfor er der god grund til at lade sikkerhedens sprog inspirere

en diskussion af, hvorvidt situationens alvor – og den normale politikks fiasko – retfærdiggør mere ekstreme midler, end der hidtil har været vilje til. Forhåbentlig bidrager denne vinkling til at minimere overgrebene på den normale politik. Chancerne herfor er større, hvis diskussionen tages nu, end hvis den først kommer i en panisk situation kort før lukketid.

Det samlede billede

Som vores analyse demonstrerer, er årsagssammenhængene ved de nuværende begrænsede temperaturstigninger ofte meget svære at efterspore, og der er generelt ikke grundlag for at fremmane et billede af stadig stigende konfliktniveau i regionen af klimagrunde.

Der bør fortsat forskes i den kausale sammenhæng mellem klima og konflikt – både aggregeret, statistisk og lokalt casebaseret. Dette er vig-

tigt både som en del af det samlede billede af en verden med fremtidige kraftige temperaturstigninger og for at udbygge vores forståelse for de komplekse mekanismer bag konflikter.

Det bør imidlertid ikke være den diskussion, der lægger beslag på terminologien 'klima-sikkerhed', som det overvejende har været hidtil. Både fordi dette blokerer for en vigtigere diskussion om fordele og ulemper ved at sikkerhedsliggøre klimaforandringerne samlet set, og fordi det har skabt et uheldigt pres i retning af at overfortolke mulige sammenhænge og se klimakrige, hvor de ikke er.

Kjeld Rasmussen er lektor ved Institut for Genvidenskab og naturforvaltning, KU.

Ole Wæver er professor i international politik ved Institut for Statskundskab, KU.